

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-372/2017. számú ügyben

Előadó: dr. Karácsony-Pápai Anita

Érintett szervek: Igazságügyi Minisztérium

2017.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-372/2017. számú ügyben**

Előadó: dr. Karácsony-Pápai Anita

Az eljárás megindítása

Állampolgári panasz érkezett hivatalomhoz a sértett büntetőeljárás- jogi helyzetét érintő anomáliákkal összefüggésben. A panaszos jogi képviselő álláspontja szerint a hatályos büntető eljárásjogi sértett fogalom nem felel meg az európai uniós követelményeknek, és alapvető jogokat sért.

A fentiekre tekintettel – figyelemmel arra is, hogy a hivatalomhoz több olyan panasz érkezett, amelyek alapjogi visszásság gyanúját vetették fel a sértett eljárásjogi helyzetével kapcsolatosan – az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 20. § (1) bekezdése alapján az ügyben vizsgálatot indítottam.

Az érintett alapvető jogok

- A jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése]

Az alkalmazott jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök

- a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.)
- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.)
- a Tanácsnak a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló 2001/220/B kerethatározata (a továbbiakban: Kerethatározat)
- a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (továbbiakban: Ást.)
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.)
- az Európai Parlament és Tanács a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU irányelve (a továbbiakban: Irányelv)

A megállapított tényállás

A panaszos jogi képviselő előadta, hogy ügyfeleit a sérelmükre elkövetett bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárás nyomozati szakában huzamosabb ideig sértettként kezelték, azonban a másodfokú bíróság a bűncselekmény minősítését megváltoztatta, amelynek eredményeként – mivel a bűncselekmény a gazdálkodás rendjét sérti, azaz nincs eljárásjogi értelemben vett sértettje – az ügyfelei elveszítették korábbi „erős” sértetti pozícióikat. Következésképpen – az eljárási cselekményeken való részvételi joguk, az iratbetekintési, másolatkészítési joguk „elvesztése” miatt – ügyfelei a büntetőeljárás keretében lefoglalt iratokat már nem tekinthetik meg és azokból másolatot sem kérhetnek, azaz nem rendelkeznek elegendő

adattal és bizonyítékkal a bűncselekményt és a büntetőeljárást érintően. Adatok és okiratok hiányában pedig polgári peres eljárás keretében sem tudják érvényesíteni tulajdoni igényeiket; nehézségeik adódtak a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható cég ellen indított és megszüntetett felszámolási eljárásban is; továbbá a kapcsolódó biztosítási jogviszonyban sem tudnak igényt érvényesíteni.

A panaszos álláspontja szerint a felvázolt sérelmes helyzet elkerülhető lett volna, ha a Be. sértett-fogalma megfelelne az európai uniós elvárásoknak. E körben hivatkozott a Kerethatározatra, valamint az Irányelvre.

Alapvetően aggályosnak tekinti a panaszos, hogy a Be. a bűncselekménnyel összefüggésben kárt szenvedett természetes személyek jogi státuszát széttagolja sértettre, magánfélre, egyéb érdekeltre, magánvádlóra és pótmagánvádlóra, majd végső soron tanúként kezeli őket. A tanúvá minősített sértett ennek eredményeként áldozat helyett kizárólag eljárási kötelezettségek alanyává válik, és a kárt, hátrányt szenvedett alanyok jogérvényesítése, jogaik gyakorlása már ellehetetlenül. *Mindesz – a panaszos álláspontja szerint – ellentétes az Irányelv rendelkezéseivel, és sérti a jogbiztonság követelményét, a tisztességes eljárásból való jogot, a törvény előtti egyenlőség elvét, az emberi méltósághoz való jogot, a jogorvoslatához való jogot, továbbá a tulajdonhoz való jogot is.*

A panaszos megítélése szerint ugyanis az áldozatok büntetőeljárásbeli pozíciója kiszámíthatatlan, átláthatatlan; illetve a bűncselekmények áldozatai között a szerint alakul ki a jogaik érvényesítését támogató vagy kizáró különbség, hogy a sérelmükre elkövetett cselekményeket a jogalkalmazó miként minősíti. Szintén a bűncselekmény minősítésének függvénye, hogy az áldozat – aki a jogi minősítéstől függetlenül is ténylegesen kárt, hátrányt szenvedett – a jogi szabályozás alapján reális lehetőséggel bír-e a sérelmére elkövetett bűncselekménnyel összefüggő tulajdoni igényeinek hatékony érvényesítésére.

A vizsgálatom keretében megkerestem a büntetőjogi jogalkotásért felelős Igazságügyi Minisztériumot (a továbbiakban: IM), és – tekintettel arra, hogy a korábban részemre megküldött és a Kormány internetes oldalán nyilvánosságra hozott előterjesztésből arról szereztem tudomást, hogy az új törvényi szabályozás a sértett fogalmának pontosításával várhatóan alkalmas lesz a gyakorlatban felmerülő anomáliák kiküszöbölésére – az alábbi kérdések megválaszolására kértem:

1. Mennyiben látja összeegyeztethetőnek a – hazai jog szerint – sértettnek nem minősülő áldozatok büntetőeljárásban betöltött szerepét és az eljárási pozíciójukhoz kapcsolódó jogosultságokat az Irányelv által megfogalmazott célkitűzésekkel és normatív rendelkezésekkel?

2. Amennyiben álláspontja szerint az Irányelv implementálása teljeskörűen megtörtént, úgy kérem, szíveskedjék megjelölni azon hazai jogszabályi rendelkezéseket, amelyek a sértettnek nem minősülő áldozatok számára is ugyanolyan mértékben biztosítják az Irányelv szerinti áldozati jogosítványokat a büntetőeljárásokban.

3. Mennyiben látja biztosítottak a sértettnek nem minősülő, de adott bűncselekmény következtében kárt, hátrányt szenvedett áldozatok tulajdoni igényeinek, kárigényeinek hatékony érvényesítési lehetőségét, figyelemmel arra, hogy a hatályos Be. értelmében a tanú pozíciójában lévő áldozatoknak a polgári per megindításához szükséges iratokhoz nincs hozzáférési joguk?

4. Az új büntetőeljárásról szóló törvény hatályba lépéséig tervezik-e, illetve hogyan tervezik a hatályos szabályozás módosítását annak érdekében, hogy az Irányelv elvárásaival összhangban álló joggyakorlat érvényesülhessen?

Az IM az alábbiakról tájékoztatót.

A sértettekkel kapcsolatos hatályos jogi szabályozás, beleértve a sértett fogalmának a Be.-ben foglalt jelenlegi definícióját is, megfelel az európai uniós követelményeknek. A hatályos törvényi fogalom a sértettek rendkívül széles körét öleli fel, kiterjed mind a bűncselekmény

kapcsán közvetlenül, mind a közvetett módon sérelmet szenvedett személyekre, *így magában foglalja az Irányelv szerinti áldozat fogalmába sorolt személyeket is.*

A Be.-ben foglalt sértett fogalmat mindazonáltal a jogalkalmazás nem követi. A tág sértett-fogalmat a gyakorlat rendkívül szűken értelmezi. A joggyakorlat csak azokat a személyeket tekinti sértettnek, akik a bűncselekménynek anyagi jogi értelemben vett passzív alanyai, illetve akikkel kapcsolatban a bűncselekmény tényállásában foglalt eredmény (ha van ilyen) megvalósult.

Az IM álláspontja szerint az Ást. szabályozása a jelen helyzetben nem releváns. Az Irányelv angol nyelvű szövege egységesen a victim kifejezést használja, amelyre tekintettel a hazai jogszabályokban is az egységes fogalom (áldozat) használata volt indokolt. Az uniós jogi aktus horizontális jellegéből adódóan ugyanakkor a hazai átültetés különböző jogterületek jogszabályait érinti, amelyek eltérő terminológiával rendelkeznek. Ez azonban önmagában nem érinti az Irányelv átültetésének megfelelőségét, hiszen az implementációt megvalósító jogszabályok tartalmilag biztosítják az Irányelv rendelkezéseinek való megfelelést.

Amint az az előzőekből is kiolvasható, a 2. kérdésem kapcsán a tárca ugyancsak egyértelműen úgy fogalmazott, hogy: „a *hatályos Be. sértett-fogalma magában foglalja az Irányelv „victim” fogalmába tartozó személyeket, akik számára biztosítottak az Irányelvben megfogalmazott jogosultságok*”.

Az IM álláspontja szerint tehát az Irányelvben megjelölt személyi kör a Be. definíciója értelmében sértett. A sértetti kör tulajdoni igényét, kárigényét akár a büntetőeljárásban a polgári jogi igény benyújtásával (adhéziós eljárás), akár a büntetőeljáráson kívül a polgári bírósághoz benyújtott keresettel érvényesíteni tudja. Figyelemmel kell azonban lenni arra, hogy adhéziós eljárásban is előfordulhat, hogy a bíróság az eljárás konkrét körülményeire, az eljárás érdekeire figyelemmel úgy dönt, a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja. Tehát még a sértetteknek sincs „alanyi joguk” az adhéziós eljáráshoz.

Az IM továbbá kiemelte, hogy tulajdoni igényének, a bűncselekményből származó kárigényének érvényesítése, megtérítése miatt bárki, akár a sértettnek nem minősülő tanú is a polgári bírósághoz fordulhat. A polgári eljárásban a Be. 74/B. § (5) bekezdése értelmében a keresetindításhoz szükséges iratok, adatok rendelkezésre állása is megoldott: annak a személynek ugyanis, akinek a büntetőeljárás lefolytatásához, illetőleg annak eredményéhez jogi érdeke fűződik, az eljárásról felvilágosítás adható. Emellett, a polgári eljárásban – ha esetleg valamilyen adat, irat mégsem áll a felperes rendelkezésére – a polgári bíróság megkeresésére a Be. 71/B. § (1) bekezdése alapján a büntetőeljárásban eljáró bíróság, ügyész, nyomozó hatóság a büntetőügy iratait vagy annak hiteles másolatát megküldi, illetve azokba betekintést engedélyez.

Végül az IM tájékoztatott, hogy *az új büntetőeljárási kódex előkészítése során felmerült, hogy módosuljon a sértett fogalma, azonban az egyeztetések eredményeképpen a hatályos szabályozás fenntartása mellett született döntés, amely teljes mértékben megfelel az Irányelv rendelkezéseinek.*

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az Alaptörvény 30. cikk (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa alapjogvédelmi tevékenységet lát el, eljárását bárki kezdeményezheti. Ugyanezen cikk (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa az alapvető jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszásságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltatja, orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményez.

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg.

Az Ajbt. 20. § (1) bekezdése arra ad felhatalmazást, hogy a hozzám benyújtott beadvány alapján – az Ajbt.-ben meghatározott kivétellel – vizsgálatot folytassak, és az Ajbt.-ben meghatározott intézkedést alkalmazzam. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése értelmében pedig a

hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathatok. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. A hivatalbóli vizsgálatot egy magánszemély jelzése is megalapozhatja.

Az ombudsman számára egy adott jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, valamint a jogszabályok hiányosságaival, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény lehetőséget teremt. A preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, a konkrét alapjogserelmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

Az Ajbt. 28. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa az általa lefolytatott vizsgálatról jelentést készít, amely tartalmazza a feltárt tényeket és az ezeken alapuló megállapításokat és következtetéseket.

Az európai uniós jogszabályi rendelkezésekkel való összhang vizsgálata nem tartozik az ombudsman feladat-és hatáskörébe, ezért a vizsgálatom során abban nem foglaltam és nem is foglalhattam állást, hogy a Be. sérelmezett rendelkezése mennyiben felel meg az európai uniós előírásoknak, valamint, hogy az Irányelv implementációja megtörtént-e. Ezzel egyidejűleg azonban a szabályozás alapjog-konformitásának értékelése során nem hagyhatóak figyelmen kívül a vonatkozó európai uniós elvárások, ezért a vizsgálatomat az Irányelv és a Kerethatározat rendelkezéseinek szem előtt tartásával folytattam le.

Tekintettel továbbá arra, hogy az Ajbt. 18. § (3) bekezdés e) pontja alapján az alapvető jogok biztosa a bíróság tevékenységét nem vizsgálhatja, a joggyakorlat alapjog-konformitásáról, valamint a vizsgálatom tárgyát képező konkrét ügyről sem foglalhatok állást. Ezért csupán annak vizsgálatára terjed ki a hatásköröm, hogy a jogszabályi rendelkezések minden esetben alkalmasak-e az egyértelmű és kiszámítható jogalkalmazás megteremtésére.

II. Az érintett alapvető jogok tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben kapott mandátumának. Álláspontom szerint az ombudsman akkor jár el helyesen, ha következetesen, zsinórmértékként támaszkodik az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint az egyes alapjogi tesztekre.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”. Ugyanakkor a testület a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllal mondta ki azt, hogy „az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel *hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket*. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek

felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. A testület a 9/1992. (I. 30.) AB határozatában részletesen kifejtette, hogy a jogbiztonság az állam köteletségévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de *az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is*.

Az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozatban kifejtett értelmezése szerint „*alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd és maga is értékeket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat*. A büntetőjog a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele is.”. A testület e határozatában kifejtette továbbá, hogy a jogbiztonság elve az alkotmányos büntetőjog részeként többek között azt követeli meg, hogy a büntetőjogi rendelkezések pontosan kerüljenek megfogalmazásra, egyértelműek legyenek a norma címzettjei számára.

A vizsgálatomat ezek alapján a jogbiztonságból levezethető normavilágosság és kiszámíthatóság követelményének fényében folytattam le, a többi, a panaszos által nevesített további alapvető jog (a jogállamiságból eredő tisztességes eljáráshoz való jog, a törvény előtti egyenlőség, az emberi méltósághoz való jog, a jogorvoslathoz való jog, a tulajdonhoz való jog) tekintetében a vizsgálatot mellőztem. Ezen alapvető jogok jelen ügy tárgyával való kapcsolata nem tekinthető ugyanis közvetlennek. Kétségtelen, hogy a sértetti pozícióból eredő jogi helyzet – illetve annak hiánya – közvetve más alapvető jogokat is érinthet, ám a bűncselekmény minősítése okán a sértettként történő fellépésből való kizárás nem ezen alapvető jogok korlátozására vagy kizárására irányul, illetve nem is eredményezi azt, figyelemmel az alábbiakra is.

A tisztességes eljáráshoz való jog és a hátrányos megkülönböztetés tilalma tekintetében az Alkotmánybíróság a sértetti státuszából eredő pótmagánvádlói fellépés törvényi szabályozása kapcsán leszögezte: a bűncselekmény elkövetése esetén az állami büntető igény érvényesítése és az elkövető megbüntetése nem a sértettet, hanem az államot illeti. A büntető igény érvényesítése tehát állami feladat, így sem a sértettnek, sem más harmadik személynek nincs alkotmányos alapjoga a büntető igény érvényesítésének kikényszerítésére és az elkövető megbüntetésére. *A tisztességes eljáráshoz való jogból tehát nem vezethető le olyan, a sértettet megillető alapjog, amely alapján a büntető igény bíróság általi elbírálása kikövetelhető, vagy kikényszeríthető lenne*. Eppen ezért az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem ütközik az Alaptörvénybe az a bírói döntés, amely a bűncselekmény minősítése alapján az érintett személyt a pótmagánvádlói fellépésből kizárja. E tekintetben a testület kimondta: *a pótmagánvád jogintézménye és a hátrányos megkülönböztetés alaptörvényi tilalmát megfogalmazó szabály közötti összefüggés nem értékelhető olyan alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésként sem, amely érdemi alkotmánybíróági eljárást indokolna*.¹

A felmerülő anomáliák vizsgálatának legalapvetőbb szempontját tehát a megbízható, előre látható, kiszámítható szabályozás és hatósági tevékenység képezi, amely a jogbiztonság követelményéből fakad.

III. Az ügy érdemében

1. A Be. 51. § (1) bekezdése szerint *sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette*. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény a sértett fogalmát ugyancsak ily módon határozta meg.

¹ 3207/2016. (X. 17.) AB végzés [lásd még: 40/1993. (VI. 30.) AB határozat, 42/1993. (VI. 30.) AB határozat, 13/2001. (V. 14.) AB határozat, 3014/2013. (I. 28.) AB végzés]

A Kerethatározat 1. cikk a) pontja szerint sértett: az a „természetes személy, aki olyan károsodást szenvedett, ideértve testi vagy szellemi épségének sérelmét, érzelmi szenvedését vagy gazdasági veszteségét is, amelynek közvetlen oka olyan cselekmény vagy mulasztás, amely valamely tagállam büntetőjogi szabályainak megsértésével valósult meg”.

A Kerethatározatot 2012-ben felváltó Irányelv 2. cikk a) pontja pedig az áldozat definícióját a következők szerint adja meg:

„i. olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett - ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt;

ii. a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek”.

Mindkét uniós dokumentum megköveteli a sértettként/áldozatként meghatározott személyek – többek között – tájékoztatáshoz, kártérítéshez, helyreállító igazságszolgáltatásban való részvételhez való jogát az érintett büntetőeljárásokban.² A tájékoztatáshoz való jog részeként mindkét dokumentum kiemeli a sértett jogát arra, hogy az általa tett feljelentés alapján indult büntetőeljárás állásáról, a megtett intézkedésekről informálódjon.³

Az Irányelv előírja a tagállamoknak, hogy a nemzeti büntető igazságszolgáltatási szereppel összhangban az áldozatnak joga legyen kérni az eljárás megszűnését eredményező határozat felülvizsgálatát.

Az Irányelv továbbá alapvető célként deklarálja, hogy a bűncselekmények áldozatait olyan szintű támogatásban kell részesíteni, hogy képesek legyenek részt venni a büntetőeljárásban.⁴ Mindazonáltal az Irányelv elismeri, hogy az áldozatoknak a büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepe és az, hogy aktívan részt vehetnek-e a büntetőeljárásban, a nemzeti rendszertől függően tagállamonként változik.⁵

2. Mindenekelőtt *fontos különbséget tenni a sértett és az ún. passzív alany között*. Előbbi egy eljárásjogi fogalom, amely a büntetőeljárás egy lényeges szereplőjét hivatott nevesíteni és egyúttal különböző jogosultságokkal felruházni; míg a passzív alany egy anyagi jogi kategóriát takar, amely tulajdonképpen a bűncselekmény elkövetésének személyben megtestesülő tárgyát jelenti. E két fogalom megkülönböztetésének valójában akkor van jelentősége, amikor adott bűncselekmény passzív alanya és sértettje elkülönül egymástól. Előfordul azonban, hogy egy bűncselekmény anyagi jogi értelemben nem rendelkezik passzív alannal, mert a cselekmény az állami, társadalmi vagy gazdasági rendet sérti vagy veszélyezteti. Ilyen esetben is gyakorta előfordul azonban, hogy a bűncselekmény – az állami, társadalmi vagy gazdasági rend megsértésén vagy veszélyeztetésén túl – egyúttal valamely személynek közvetlenül sérelmet okoz.⁶ Ilyen esetben a sértett és a passzív alany jogintézményének különböző kontextusban való értelmezése és egymástól elválása teoretikusan elképzelhetővé tenné, hogy a passzív alannal egyébként nem rendelkező bűncselekmény következtében közvetlenül sérelmet szenvedett személy sértettként léphessen fel a büntetőeljárásban.

3. A jogalkalmazó szervek mindazonáltal – amint erre az IM is rámutatott a válaszában – jellemzően úgy értelmezik a passzív alannal nem rendelkező bűncselekményeket, mint amelyek esetében sértetti fellépésre sincs jogi lehetőség. Ezt támasztja alá a *Legfelsőbb Bíróság 90/2011. BK véleménye* is, amely a sértettet megillető egyik legfontosabb jogosultság, a pótmagánvádlói fellépés tekintetében kimondta, hogy „a sértett – pótmagánvádlóként – büntetőjogi igényét általában akkor érvényesítheti, ha passzív alanya a közvádra üldözendő bűncselekménynek, vagy a tényállás eredményt tartalmaz. Általában kizárt a pótmagánvád, ha az adott bűncselekmény alapvetően az

² Irányelv 6., 12. és 16. cikke; Kerethatározat 4., 9. és 10. cikke

³ Irányelv 6. cikk (2) bekezdés b) pontja; Kerethatározat 4. cikk (2) bekezdés a) pontja

⁴ Irányelv 1. cikk (1) bekezdése

⁵ Irányelv preambuluma (20) bekezdése

⁶ Természetesen az sem ismeretlen, hogy egy bűncselekmény a társadalom széles köreiben, személyek tág értelemben vett csoportjainak is közvetve sérelmet okoz (ideértve a társadalmi zaklatottságot is). Az ilyen jellegű távoli, közvetett sérelem azonban értelemszerűen nem ad alapot a sértetti minőségben való fellépésnek. E jelentés egyetlen megállapítása sem tekinthető a sértetti fogalom ilyen tág értelmezésére való törekvés melletti érvelésnek.

állami, társadalmi vagy gazdasági rendet sérti vagy veszélyezteti, s a természetes vagy jogi személyt érintő jogsérelem csupán áttételesen következik be.” A BK vélemény szerint továbbá minden bűncselekménynek kétségtelenül van valamilyen következménye akár a szűkebb, akár a tágabb környezetre; ez azonban nem jelenti, hogy minden bűncselekménynek feltétlenül van eljárásjogi értelemben vett sértettje. Ha tehát a törvényi tényállás sem passzív alanyt, sem eredményt nem tartalmaz, akkor az adott bűncselekmény az állami, társadalmi, vagy gazdasági rendet sérti vagy veszélyezteti, s esetleges következménye konkrét természetes, vagy jogi személyre nézve csupán áttételes. Ezzel egyidejűleg a BK vélemény szerint a kizárólag károsulti, vagyoni jogi érdek, illetve igény érvényesítésének nem feltétele a bűnösség megállapítása. (A BK vélemény értelmezése alapján tehát nem ritkán előállhat olyan helyzet, hogy példának okáért a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmény következtében közvetlenül kárt szenvedett személy a büntetőeljárásban nem léphet fel sértettként, legfeljebb egyéb érdekeltként és tanúként kezelik.)

Ezek alapján a gyakorlatban nem kap kellő figyelmet az, hogy a Be. szerinti sértettfogalomba a törvényi megfogalmazás szerint beleérthető lenne az is, akinek a bűncselekmény közvetlenül kárt okozott, azaz a joga, jogi érdeke annak kapcsán egyébként sérült.

4. Annak megértése érdekében, hogy miért van jelentősége a sértettként történő fellépés lehetőségének, a teljesség igénye nélkül célszerű áttekinteni, hogy a sértettet az európai uniós jog alapján megillető jogok mennyiben érvényesülnek a hazai büntetőeljárás jogban, és ennek keretében megvizsgálni különösen a tájékoztatáshoz való jogot, a jogorvoslati jogot és a kvázi „kártérítéshez” való jogot, mint a bűncselekmény áldozatai számára legalapvetőbb jelentőségű kérdéseket.

- *A sértett Be. szerinti jogai általánosságban:*

A sértett jogosult arra, hogy

- a) – néhány kivételtől eltekintve – az eljárási cselekményeknél jelen legyen, az eljárás őt érintő irataiba betekintszen,
- b) az eljárás bármely szakaszában indítványokat és észrevételeket tegyen,
- c) a büntetőeljárás jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon,
- d) a Be.-ben meghatározott esetekben jogorvoslattal éljen.

Mindezek mellett a sértett jogosult arra is, hogy kérelmére értesítsék az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben valamennyi olyan eseményről, amely a terhelttel szembeni kényszerintézkedésekkel, szankciókkal kapcsolatos és, amelyet a Be. vonatkozó rendelkezése felsorol.⁷

Kiemelt jelentőséggel bír a sértett azon joga, hogy a Be.-ben meghatározott esetekben pótmagánvádlóként lépjen fel.⁸

A sértett továbbá a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesíthet a bűncselekmény közvetlen következtében keletkezett kárának megtérítése érdekében.⁹

- *A tájékoztatáshoz való jog:*

A nyomozás befejezéséig a sértett és képviselője *másolatot kaphat* a szakvéleményről, valamint az olyan nyomozási cselekményről készült iratról, amelyeknél jelenlétüket a Be. lehetővé teszi; az egyéb iratról pedig akkor, ha ez a nyomozás érdekeit nem sérti. A sértett emellett a nyomozás során keletkezett más iratokról a tanúkénti kihallgatását követően *kaphat másolatot*.¹⁰

A nyomozás befejezésekor a nyomozás iratainak a terhelttel történt ismertetését követően a sértettet értesíteni kell arról, hogy *a nyomozás iratait megtekintheti*.¹¹ A nyomozás befejezését követően a sértett másolatot kaphat a nyomozás azon iratairól, amelyeknek a megismerésére a pótmagánvádlóként történő fellépése érdekében jogosult.¹²

⁷ Be. 51. § (2) és (4) bekezdés

⁸ Be. 53. § (1) bekezdés

⁹ Be. 54. § (1) bekezdés (a polgári jogi igényt érvényesítő sértettet magánfélnek nevezzük)

¹⁰ Be. 70/B. § (2) bekezdése

¹¹ Be. 193. § (6) bekezdés

¹² Be. 70/B. § (5) bekezdés

A bírósági eljárásban a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél és a felsoroltak képviselője részére az íratmásolat kiadása csak a Be.-ben meghatározott indokolt esetben, kivételesen korlátozható.¹³

Ehhez képest a – nem sértett – *tanú* részére *csak a vallomását tartalmazó jegyzőkönyvről, jegyzőkönyv-részről adható másolat.*¹⁴

A *feljelentő* részére csak a szóban tett *feljelentésről készített jegyzőkönyvről, illetve az írásban tett feljelentés megtételét igazoló iratról adható másolat.*¹⁵

Az *egyéb érdekelt* részére *az őt érintő iratokból adható másolat.*¹⁶

Ezzel egyidejűleg ugyanakkor szükséges megemlíteni, hogy ad 1: ha az eljárás olyan bűncselekmény miatt folyik, amellyel kapcsolatban elkobzásnak, illetőleg vagyonekbobzásnak van helye, annak *az egyéb érdekeltnek a jogaira, aki az elkobozható, illetőleg az olyan dolog tulajdonosa, amelyre vagyonekbobzás rendelhető el, a sértett jogai az irányadók az eljárási cselekményeken való jelenlét, az iratokba való betekintés, az indítványozás, a jogairól, kötelezettségeiről szóló felvilágosítás, valamint a jogorvoslati jog tekintetében.*¹⁷ Ad 2: *az eljárásról felvilágosítás adható annak, akinek az eljárás lefolytatásához, illetőleg annak eredményéhez jogi érdeke fűződik.* A vádirat benyújtásáig az ügyész, a bírósági eljárás során az eljáró bíróság elnöke – *az ehhez fűződő jogi érdek igazolása után* – engedélyezi az iratok *megttekintését, illetőleg a szükséges felvilágosítás megadását* (másolat készítéséről e rendelkezés nem szól).¹⁸

Látható tehát, hogy *a sértett tájékoztatásához való joga szélesebb körű a más eljárási pozícióban lévő személyekéhez képest,* és már a nyomozás során viszonylag teljes képet kaphat az eljárás eseményeiről, továbbá a sértettnek nem minősülő személy csak az esetek szűk körében kerülhet a sértetthez hasonló szintű, vagy esetleg vele azonos helyzetbe az eljárásról való információkat tekintve.

- *A jogorvoslati jog:*

A Be. 195. § (1) bekezdése általában véve – ideértve a nyomozás megszüntetését is – biztosítja a jogorvoslati jogot annak, *akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság határozata közvetlen rendelkezést tartalmaz.* Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint *a feljelentő* azonban *nem élhet panasszal* a feljelentés elutasítása miatt, ha a bűncselekménynek nem sértettje. Ellenben, ha a feljelentést a *sértett* tette, a sértett a feljelentést elutasító határozat ellen, a nyomozás elrendelése iránt a határozat közlésétől számított nyolc napon belül panasszal élhet. Továbbá, ha az ügyész a nyomozást megszüntette, a *sértett* az eljárás folytatásának elrendelése iránt a határozat közlésétől számított nyolc napon belül panasszal élhet.¹⁹

Az *egyéb érdekelt* a határozat *rá vonatkozó rendelkezése ellen jogorvoslattal élhet.*²⁰ Emellett természetesen itt is irányadó a fent kifejtett azon szabály, miszerint annak az *egyéb érdekeltnek a jogaira, aki az elkobozható, illetőleg az olyan dolog tulajdonosa, amelyre vagyonekbobzás rendelhető el, a sértett jogai az irányadók az előzőekben nevesítettek szerint.*

Ezzel egyidejűleg, tágan értelmezve a jogorvoslati joghoz kapcsolódó sajátos lehetőség a fent hivatkozott BK vélemény által is érintett pótmagánvádlói jogosultság, amely ugyancsak a sértetti pozícióhoz kötődik.²¹

A bírósági eljárásban pedig az elsőfokú bíróság ítélete ellen fellebbezésre jogosult – többek között – a pótmagánvádló, a magánfél a polgári jogi igényt érdemben elbíráló rendelkezés

¹³ Be. 70/B. § (6) bekezdés

¹⁴ Be. 70/B. § (7) bekezdése

¹⁵ Be. 70/B. § (3) bekezdés

¹⁶ Be. 55. § (1) bekezdés, 70/B. § (7) bekezdés [A Be. 55. § (1) bekezdése meghatározza az *egyéb érdekelt* fogalmát: az a személy, akinek a jogára vagy a jogos érdekére a büntetőeljárásban hozott határozat közvetlen hatással lehet.]

¹⁷ Be. 55. § (2) bekezdés

¹⁸ Be. 74/B. § (5) bekezdése

¹⁹ Be. 198. § (1) és (2) bekezdése

²⁰ Be. 55. § (1) bekezdés

²¹ lásd még különösen: Be. 53. §, 199. § (2) bekezdése, 229-233. §, 267. § (3) bekezdése, 312. §, 324. § (1) bekezdés c) pontja

ellen, továbbá a rá vonatkozó rendelkezés ellen az, akivel szemben az ítélet rendelkezést tartalmaz.²²

A fentiekből szintén arra lehet következtetni, hogy a sértetti minőséghez szélesebb körű jogorvoslati jog társul, amely az esetek szűk körében megilleti az egyéb érdekeltet is.

- A bűncselekményből eredő károk megtérítése²³:

Az anyagi igények érvényesítése kapcsán utalni szükséges arra, hogy a Be. 54. §-a értelmében ugyancsak a sértett az, aki – magánfélként – a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesíthet a terhelttel szemben arra az igényre vonatkozóan, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett. Természetesen – amint arra az IM is utalt a válaszában – a polgári jogi igény büntetőeljárás keretein belül történő érvényesítése iránti sértetti fellépés nem jelent garanciát annak tényleges elbírálására is.²⁴ Ettől függetlenül azonban a polgári jogi igény büntetőeljárásban történő érvényesítése *lehetőség szintjén* a sértett számára biztosított.

Utalni szükséges e kérdés tekintetében is az egyéb érdekeltre, akit az elkobzással, vagyoneklobzással érintett dolog tulajdonosaként ugyancsak a sértetthez kapcsolható jogokkal ruház fel a törvény. Ez esetben azonban, ha a bíróság elkobzást, vagyoneklobzást rendelt el, az egyéb érdekelt az ítélet jogerőre emelkedését követően a tulajdonjogi igényét *egyéb törvényes úton érvényesítheti*. Az egyéb érdekelt intézménye ugyanakkor – amint azt az előzőekben már jeleztem – csak igen szűk körét (jellemzően a lefoglalással, elkobzással, vagyoneklobzással érintett tulajdonosokat) fogja át a bűncselekmény vagyoni hatásaival érintett személyeknek (akik egyébiránt nem kizárólag ún. áldozati oldalon jelenhetnek meg).²⁵

A sértettnek nem minősülő áldozat tehát a polgári jog általános szabályai szerint, körülményesebb jogi úton jogosult csupán érvényesíteni kárigényeit; jogérvényesítését csak az alábbiak szerint segítik, korlátozott mértékben, speciális szabályok.

A kárigények polgári peres eljárásban történő érvényesítése kapcsán a Pp. szerinti eljárásjogi lehetőségek némileg könnyítik a felperes áldozat bizonyítási terhet azzal, hogy: ad 1. a tárgyalás felfüggesztésére kerül sor, ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés elbírálásától függ, amelynek tárgyában az eljárás büntetőbírói hatáskörbe tartozik²⁶; ad 2. a bíróságnál, más hatóságnál, közjegyzőnél vagy valamely szervezetnél lévő irat beszerzése iránt a fél kérelmére a bíróság intézkedik, ha az irat kiadását a fél közvetlenül nem kérheti²⁷. Ezzel párhuzamosan a Be. biztosítja, hogy a polgári bíróság megkeresésére a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság a büntetőügy iratait vagy annak hiteles másolatát megküldje, illetve azokba betekintést engedélyezzen.²⁸

A Pp. azonban a per megindítása körében szigorúan meghatározza a keresetindítás feltételeit azzal, hogy a keresetlevél kötelező tartalmi elemeként követeli meg az érvényesíteni kívánt jog feltüntetését, az annak alapjául szolgáló tényeknek és azok bizonyítékainak előadásával²⁹; illetve arra kötelezi a felperest, hogy a keresetlevélhez csatolja azt az okiratot – vagy annak másolatát (kivonatát) –, amelynek tartalmára bizonyítékként kíván hivatkozni³⁰. Az, aki a büntetőeljárásban sértetti minőséget nem szerezhet, a fent ismertetett szűk körű iratmásolathoz való jogára tekintettel nehezen vagy adott esetben egyáltalán nem tudja e feltételeket teljesíteni.³¹

²² Be. 324. § (1) bekezdés

²³ Megjegyzést érdemel, hogy az Irányelv 16. cikke a kártérítéshez való jog tekintetében kiemeli a tagállamok jogát arra, hogy az áldozat részére nyújtandó kártérítési határozat a nemzeti jog értelmében a büntetőeljáráson kívüli jogi eljárás keretében szülessen meg.

²⁴ lásd: Be. 221. §, 267. § (2) bekezdése, 332. § (4) bekezdése, 335. §

²⁵ Ideértve például a büntetőeljárásban a terheltként felelősségre nem vont olyan személyt, aki a bűncselekményből eredő vagy a bűncselekmény elkövetése során, vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonnal gazdagodott, s emiatt vele szemben vagyoneklobzást lehet elrendelni. [BH 2013. 38.]

²⁶ Pp. 152. § (1) bekezdés

²⁷ Pp. 192. § (1) bekezdése

²⁸ Be. 71/B. § (1) bekezdése

²⁹ Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontja

³⁰ Pp. 121. § (2) bekezdés

³¹ E körben utalnék a panaszos beadványában szereplő konkrét esetre is, amelyben a bűncselekmény áldozatai a büntetőeljárás közben veszítették el sértetti pozíciójukat a bűncselekmény átminősítésére tekintettel, és immár tanúként nem férhettek hozzá

Látható tehát, hogy a sértettet az európai uniós dokumentumok alapján megillető jogok közül kiragadott leglényegesebbek elvi szinten – figyelemmel a sértett törvény szerinti tág fogalmára – valamennyi sértett számára biztosítottak a Be. szabályai alapján; azonban e jogok gyakorlati érvényesülése bizonytalan akkor, amikor a jogalkalmazói szervek nem kezelik sértettként az adott bűncselekmény tényleges áldozatát.

Különösen akkor mutatkozik meg e szűkítő értelmezés hátránya, amikor az adott bűncselekmény eredeti minősítése okán eredendően sértettként kezelt személyből végül a bűncselekmény átminősítése folytán tanú lesz, és ezért váratlanul a korábbi sértetti jogosultságainak elvesztésével kell szembesülnie.³² Ez a sértett szemszögéből egyfajta kiszámíthatatlanságot rejt magában.

5. Az új büntetőeljárásról szóló törvény (a továbbiakban: új Be.) tervezetének 2016. júniusi társadalmi egyeztetésre előkészített – hivatalomnak véleményezésre megküldött, továbbá a társadalmi egyeztetés keretében a tárca hivatalos honlapján közzétett³³ – szövege a sértett fogalmát úgy tartalmazta, hogy az következetesen alkalmazható legyen valamennyi, a jogalkotói szándék szerint átfogott személyi körre. Az egyeztetés keretében rendelkezésemre bocsátott szöveg szerint „*sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette, ideértve azt is, aki a bűncselekmény közvetlen következtében testi, lelki sérelmet szenvedett, illetve akinek vagy amelynek a bűncselekmény vagyoni hátrányt okozott*”.

A tervezet miniszteri indokolása a fogalom-módosítást a következőképp indokolta: „*Az új Be. sértett fogalmának kialakításakor a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv „victim” (a magyar fordítás szerint: áldozat) fogalmából indultunk ki. Ennek értelmében „áldozat az olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt”. Az irányelv értelmében tehát az így meghatározott „áldozati kör” részére kell az irányelvben körülírt, a büntetőeljáráshoz kapcsolódó jogokat biztosítani, amit azonban a magyar rendszer a sértetti jogosultságokon belül tud értelmezni.*

A Be. fogalom meglehetősen széles körű definíciót ad a sértettekre vonatkozóan, ugyanakkor pont ez a tág fogalom vezetett oda, hogy a gyakorlat a fogalmat annak nyelvtani jelentéstartalmát szinte teljesen figyelmen kívül hagyva kezdte el értelmezni. A jelenlegi törvényi definíció és a joggyakorlat által elfogadott jelentéstartalom így egyáltalán nem fedi egymást. A jogalkalmazók ugyanis a Kúria 90. BK véleménye alapján a sértett fogalma alatt kizárólag az anyagi jogi értelemben vett passzív alanyt és azt a személyt értik, akivel kapcsolatban a bűncselekmény tényállásában megfogalmazott eredmény (ha van ilyen) megvalósult.

Annak érdekében, hogy Magyarország megfeleljen az irányelv szabályozásának, a Javaslat a hatályos sértett fogalom és a gyakorlat ellentmondását akként oldja fel, hogy a sértett fogalmát kiegészíti a következő fordulattal: „ideértve azt is, aki a bűncselekmény közvetlen következtében testi, lelki sérelmet szenvedett, illetve akinek vagy amelynek a bűncselekmény vagyoni hátrányt okozott”. Ezzel egyértelműen jelezzük, hogy a passzív alanyon és azon személyen kívül, akivel kapcsolatban az eredmény megvalósult, azokat is a sértett fogalma alá tartozónak kell tekinteni, aki a bűncselekmény közvetlen következtében sérelmet szenvedett. A sértett fogalmának átalakításával a gyakorlat a hatályos szöveg tényleges tartalmának, egyúttal az irányelvnek is

olyan alapvető iratokhoz, adatokhoz, amelyek a polgári peres eljárásban a rajtuk lévő bizonyítási teherre tekintettel érdemben segíthették volna őket. Hasonlóan, a biztosítási jogviszony keretében sem volt lehetőségük fellépni, mert minden releváns irat a büntetőeljárásban lefoglalás alatt állt, így azokból másolatot sem kaphattak.

³² Utalnék itt a panaszos beadványában részletezett esetre, amelyben az érintett személyek csaknem másfél éven át sértettként vettek részt a büntetőeljárásban és érvényesítették polgári jogi igényüket is, amely érdekében minden rendelkezésükre álló dokumentumot a nyomozó hatóság rendelkezésére bocsátottak. Időközben a bűncselekményt átminősítették, ezért sértetti pozíciójukat – és az azzal járó valamennyi jogosultságukat, a másfél éve tartó eljárás eredményességébe, valamint a vagyoni hátrányuk megtérítésébe vetett bizalmukat – elveszítették. A Be. által az egyéb érdekelttek számára az 55. §-ban lehetővé tett, a vagyoni biztosításához kötődő jogosultságokkal sem rendelkezhetek, ráadásul egyéb érdekeltként az alapvető iratokhoz való hozzáférésük sem volt engedélyezhető többé.

³³ Az előterjesztés a következő linken érhető el:

<http://www.kormany.hu/download/e/ba/b0000/20160603%20EI%20C5%91terjeszt%20A9s%20a%20b%20C3%BCntet%20C5%91el%20C3%A1r%20C3%A1sr%20C3%B3l%20sz%20C3%B3l%20C3%B3%20t%20C3%B6rv%20C3%A9nyr%20C5%91l.zip#IDocumentBrowse>

megfelelő módon alakulhatna újjá. A törvény szövege értelmében a sérelemnek a bűncselekmény közvetlen következtében kell felmerülnie. A Javaslatnak nem célja, nem is lebetett célja az, hogy a joggyakorlat által kezeltetlen embertömegeknek (azoknak, akik a bűncselekmény kapcsán közvetett módon szenvedtek sérelmet) biztosítson sértetti jogokat a büntetőeljárásban.

Az Irányelv maga utal azokra a személyekre, akik „közvetlenül bűncselekmény következtében (...) szellemi vagy érzelmi sérülést” szenvedtek. Az ennek megfelelő rendelkezés jelenik meg az új fogalom „lelki sérülése” alatt, amelynek tehát a Javaslatban való szerepeltetése mindenképpen szükséges. Ilyen közvetlen lelki sérelem tipikusan a testi sérülést, vagyoni kárt nem okozó fenyegetés lehet, vagy amikor a sérülésre, károkozásra irányuló cselekmény kísérleti szakban marad. De említendő a személyi szabadságban történt korlátozás, amely a kívülvilágban nem megjelenő eredmény, ugyanakkor jelentős lelki sérelem okozására alkalmas.

Tekintettel arra, hogy a sértett nemcsak természetes (fizikai személy) lehet, hanem nem természetes személy is, ezért indokolt, hogy ez a tény már a fogalom meghatározásából is egyértelműen kitűnjön.”

Amint arról az IM válaszlevelében tájékoztattam, a tervezet egyeztetése eredményeként elkészült végleges és a Parlamenthez benyújtott szövegjavaslat azonban már a sértett fogalmát a Be.-hez hasonlóan határozta meg: „sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette”. A Parlament ezt a szövegjavaslatot elfogadta, az új Be. tehát ezzel a definícióval lép hatályba. A törvény miniszteri indokolása ezzel kapcsolatban mindössze annyit ír, hogy „A sértett fogalma a hatályos törvényi fogalomhoz képest annyiban változik, hogy a szöveg egyértelművé teszi, miszerint a sértett természetes és nem természetes személy egyaránt lehet. Ezt a hatályos szöveg kifejezetten nem jeleníti meg. Az új fogalomban továbbá egyértelmű utalás történik a sértett személyt ért közvetlen sérelemre, vagyis, hogy sértett az lehet, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.”

Az előirányzott fogalom-módosítás tehát nem valósult meg annak ellenére, hogy az új Be. társadalmi egyeztetésre előkészített szövege kapcsán – amint azt az előzőekben ismertettem – az előkészítő tárca, az IM, éppen arról számolt be, hogy „ez a tág fogalom vezetett oda, hogy a gyakorlat a fogalmat annak nyelvtani jelentéstartalmát szinte teljesen figyelmen kívül hagyva kezdte el értelmezni. A jelenlegi törvényi definíció és a joggyakorlat által elfogadott jelentéstartalom így egyáltalán nem fedi egymást”, továbbá „Annak érdekében, hogy Magyarország megfeleljen az irányelv szabályozásának, a Javaslat a hatályos sértett fogalom és a gyakorlat ellentmondását akként oldja fel, hogy a sértett fogalmát kiegészíti”, így „A sértett fogalmának átalakításával a gyakorlat a hatályos szöveg tényleges tartalmának, egyúttal az irányelvnek is megfelelő módon alakulhatna újjá”.

Sem a törvényszöveg, sem az indokolás nem ad választ arra, hogy egy a hatályos sértett-fogalommal szinte megegyező (azt a jelen vizsgálat szempontjából nem releváns oldalról pontosító) fogalom miként lesz képes feloldani a fent ismertetett – és a törvényt előkészítő tárca által több ízben is elismert – joggyakorlati, jogértelmezési anomáliát. Ezzel együtt az sem egyértelmű, hogy pontosan milyen érvek támasztják alá, hogy a szabályozás jelen formában megfelel az Irányelv rendelkezéseinek, azokat kielégítő módon ülteti át, figyelemmel arra, hogy a törvényi definíció továbbra sem ad a jogalkalmazó szervek számára olyan egyértelmű támpontot, amely a BK vélemény alapján kialakult és a jogalkotói szándéktól eltérő jogértelmezési gyakorlat elhagyására orientálna. Az IM vizsgálatom keretében megküldött válasza ezzel összefüggésben mindössze annyit tartalmaz, hogy „az új büntetőeljárás kódex előkészítése során felmerült, hogy módosuljon a sértett fogalma, azonban az egyeztetések eredményeképpen a hatályos szabályozás fenntartása mellett született döntés, amely a fentiekben bemutatottak alapján álláspontom szerint teljes mértékben megvalósítja az átültetést, az Irányelv érintett rendelkezéseinek való megfelelést”.

6. Összességében ezért megítélésem szerint a sértett törvényi fogalmának szűk jogalkalmazói értelmezése a jövőben továbbra is előidézhet majd olyan helyzeteket, amelyekben bizonyos bűncselekmények miatt sérelmet, hátrányt szenvedett személyek sértetti jogosultságokra nem számíthatnak a büntetőeljárásban, és ez mind anyagilag, mind jogilag negatív hatást gyakorolhat rájuk. Így különösen: polgári jogi igényt a büntetőeljárás keretében nem érvényesíthetnek, ezért a bizonyítás terhe és a perköltségek szükség szerinti megelőlegezése

mellett külön peres eljárásban lesznek kénytelenek követelni vagyoni hátrányukat úgy, hogy felperesként a bizonyításhoz szükséges alapvető adatokkal, információkkal, dokumentumokkal sem feltétlenül rendelkeznek; a büntetőeljárás során igen szűk körben kapnak jogorvoslati jogot, valamint az ügy állásáról tájékoztatást. Ezt a problémát pedig – egyetértve az IM válaszában erre vonatkozóan tett megállapítással – az Ást. sem oldja meg, hiszen az abban szereplő, az áldozatok számára elérhető szolgáltatások nem a büntetőeljárással összefüggő jogosultságok biztosítására irányulnak.

Ezzel egyidejűleg mind a hatályos, mind az új törvényi fogalom továbbra is olyan tág jogértelmezési kereteket szab, amelyek – különösen a BK vélemény értelmében – a jogalkotó szándékától és az Irányelv által megköveteltéktől eltérő, kiszámíthatatlan gyakorlathoz vezethetnek. *Ezért álláspontom szerint a sértett Be.-ben és új Be.-ben meghatározott fogalma alkalmas arra, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogállamiság követelményéből adódó jogbiztonság követelményével kapcsolatos visszásság veszélyét felvesse.*

Intézkedésem

A büntetőjogi jogalkotásért felelős *igazságügyi minisztert* felkérem, hogy a sértett fogalmának jogalkalmazásban érvényesülő értelmezése tekintetében, a jelentésemben felvázolt aggályok szem előtt tartásával,

1. folytasson egyeztetéseket a büntetőeljárásokkal érintett jogalkalmazó szervekkel annak ismételt vizsgálata érdekében, hogy a sértett Be. és új Be. szerinti törvényi fogalma, valamint különösen azok gyakorlati érvényesülése megfelel-e az európai uniós elvárásoknak, valamint a jogbiztonság által megkövetelt normavilágosság és kiszámíthatóság szempontjainak, és amennyiben megállapításai szerint a sértett fogalmának gyakorlati értelmezése ezt szükségessé teszi:

2. foglaljon állást a tekintetben, hogy az uniós elvárásoknak és a normavilágosság követelményének megfelelő fogalom alkalmazhatósága érdekében milyen jogalkotási vagy egyéb lépések megtételére van szükség.

Ombudsmanként a bíróságok gyakorlatának vizsgálatára – amint azt a hatáskörömet részletező I. pontban kifejtettem – nincs lehetőségem. E jelentésemet azonban tájékoztatásul megküldöm a Kúria elnökének, az OBH elnökének, valamint a legfőbb ügyésznek is.

Budapest, 2017. *október 30.*

Székely László

